

A magyar kötőipar múltja, jelene és reménybeli jövője — ezúttal nem közgazdászszemmel*

LÁZÁR KÁROLY
Habselyem Kötöttárugyár

A múlt

A magyar kötőipar — gyári méretekben — a 19. század végén kezdett kialakulni. Az első magyar kötöttárugyárat 1885-ben alapították. Az iparág nagyobb arányú fejlődése azonban Magyarországon csak századunk húszas éveiben indult meg. Az első világháborút követő években a textilipar össztermeléséből a kötőipar alig több mint 5%-kal részesedett. A kötőipar jelentőségét azonban hamar felismerték és a háború utáni gazdasági fellendülés hatására egyre-másra létesültek a kisebb-nagyobb kötőüzemek. 1921-ben 18, 1929-ben 71, 1938-ban 95 kötőüzem működött.

A II. világháborúban a magyar ipar, és benne a kötőipar, óriási károkat szenvedett. Több gyár teljesen vagy nagyrészt tönkrement, de jelentősen megrongálódott csaknem valamennyi üzem: A textilipar kapacitásának összesen mintegy egynegyede esett a háború áldozatául.

A háború után a helyreállítás és a folyamatos termelés hamar megindult. Ebben jelentős szerepe volt a szovjet segítségnek, bár a termékek jelentős része jóvátételre ment. A háború pusztításain és a nyersanyagellátási problémákon sikerült úrrá lenni: 1948 végére a textilipar termelése — értékben — elérte az utolsó békeév, 1938 szintjét.

Az 1948-ban végrehajtott államosítások következtében az üzemek mintegy 87%-a állami tulajdonba került. A textiliparban 75 vállalatot államosítottak. Ekkor még csak a 100-nál több főt foglalkoztató gyárakat államosították, a 10-nél nagyobb létszámú üzemek államosítására egy évvel később, 1949-ben került sor, ami ismét igen sok kötőüzemet érintett. Ekkor már valamennyi kötőüzem állami irányítás alá került és megkezdődött a termelés nagyarányú átszervezése. A kis- és középüzemek egész sorát olvasztották be a nagyvállalatokba vagy szüntették meg. 1949-ben 26-ra csökkent a kötőipari vállalatok száma. A vállalatok termelési profilját egységes szempontok szerint rendezték, jórészt megszüntették a párhuzamos termelési profilokat és kialakultak az egy-egy meghatározott termékcsoporthoz gyártására szakosodott nagyvállalatok.

Az összevonások később is folytatódtak és 1953-ra a kötőipari vállalatok száma 13-ra csökkent. A termelés óriási mértékben növekedett. Erre szükség is volt, hiszen a háború miatt a lakosság nagy hiányt szenvedett a ruházati cikkekben, amit csak nehezen lehetett pótolni. A mennyiségi teljesítés mellett azonban elhanyagolták a termékek minőségének és választékának fejlesztését.

Csak 1958-ra vált nyilvánvalóvá, hogy ennek milyen nagy jelentősége van. A változtatásnak azonban az volt a feltétele, hogy a textilipar szerkezetét jelentősen módosítsák és ezen belül nagy súlyt kapott a kötőipar fejlesztése is. A korábbi években a műszaki fejlesztés háttérbe szorult. A gyárak jórészt még a háború előtti időből itt maradt gépekkel dolgoztak, újabb gépek beszerzésére gyakorlatilag nem került sor. Ez a folyamat nagyobb arányokban csak az ötvenes évek végén, de főleg a hatvanas években indult meg. A fejlődésre jellemző, hogy 1963-ban a kötöttáru-termelés az 1949. évinek 4,6-szorosát tette ki.

A hatvanas évek elején jelentősen átszervezték a textilipart. Átalakították a vállalatok irányítási rendszerét és újabb üzemösszevonásokat hajtottak végre. A kötöttárugyárak száma ekkor 10-re csökkent. Erre az időszakra esik a Habselyem Kötöttárugyár kialakítása is, két kisebb vállalat összevonása révén.

A gyárak összevonásával a régi gyárak telephelyei sok esetben megmaradtak, így alakultak ki a sok telephelyes vállalatok.

Az összevonások célja az volt, hogy az egymásra épülő technológiai folyamatok a vállalaton belül jobban összehangolhatók legyenek. Ún. „profilgazda” vállalatokat hoztak létre, azaz olyanokat, amelyeknél egy-egy termékcsoporthoz teljes országos termelését összpontosították. Így például a Habselyem Kötöttárugyárat specializálták a lánchurkolt termékek gyártására.

Az 1960-as évtized második fele jelentős fejlesztési lehetőségeket kínált a kötőiparnak. Az 1968-ban bevezetett új gazdaságirányítási rendszer kedvező feltételeket teremtett a vállalatoknak berendezéseik korszerűsítésére, feloldotta a korábbi merev szemléletet a termelési profilra vonatkozólag. A vállalatok éltek is a felkínált lehetőségekkel, és — mivel a nagyvárosokban a termelés bővítésére már nem áll rendelkezésre elegendő munkaerő — megkezdték vidéki telepeik létesítését. Valamennyi kötöttárugyár megnövelte a termelését és létszámát ebben az időszakban. A kötöttáru iránt mutatkozó nagy igény (ne felejtjük el: ez volt a nejloningek és a poliészter dzsörzé ruhák korszaka!) arra ösztönzött pamut- és gyapjúipari vállalatokat is, hogy kötőgépeket helyezzenek üzembe, de ott nem a saját fonalaikat, hanem vásárolt szintetikus fonalakat dolgoztak fel. Saját termelésű fonalaik változatlanul saját hagyományos szövettermelésük céljait szolgálták. Így azután a jó minőségű kötőfonalak előállítását általában nem is tanulták meg és ennek hátrányait a kötőipar ma is érzi.

Még tovább javította a fejlesztési lehetőségeket a „textilipari rekonstrukciónak” nevezett kormányprogram a hetvenes években. Ennek fő célkitűzése az volt, hogy a termelés növelésével elsősorban a hazai lakosság növe-

* A cikk a szerzőnek a The Textile Institute „Piaci lehetőségek egy változó világban” c. nemzetközi kongresszusán 1990 júniusában Londonban elhangzott előadása alapján készült.

vő igényeit kell kielégíteni, de ezen felül fokozni kell a textiltermékek exportját is. A fejlesztés jellemző módszere a gépi berendezések cseréje volt. Tíz év alatt 5,5 milliárd forint értékű hitelkeretet létesített a kormány arra a célra, hogy a kötöttáru gyárak korszerűekre cseréljék ki elavult gépi berendezéseiket, korszerűsítsék épületeiket, javítsák a termelési körülményeket. Mindezek eredményeként 1970 és 1980 között az iparág gépeinek értéke megháromszorozódott, az előállított termékek mennyisége másfélszeresére, értékük kétszeresére nőtt. Két új kötöttáru gyárat is építettek ebben az időszakban. Egy 1982. évi statisztika szerint az akkor működő kötőipari berendezések mintegy 70%-át 1970 és 1980 között szereztek be. 1981-ben érte el a magyar kötöttáru gyártás eddigi csúcspontját: 22 ezer tonna kötöttáru készült ebben az évben, sem azelőtt, sem azóta nem volt ennél több. Így azután a nyolcvanas évek első felében még nagyon nagy optimizmussal néztünk a jövőbe. Az akkori hivatalos megnyilvánulások azt ígérték, hogy a könnyűipar, és benne a kötőipar, fontos szerephez jut a népgazdaság egészében. Optimista prognózisok láttak napvilágot a hazai fogyasztás és az exportlehetőségek alakulásáról. Az előbbit az táplálta, hogy a kormány a ruházati cikkek forgalmi adójának csökkentését helyezte kilátásba, amittől a kereslet növekedését remélték. Az export növekedésére elsősorban azért számítottak, mert a Szovjetunióval kötött államközi szerződésekben a ruházati cikkek, de főleg a kötöttáru szállítása kiemelkedően fontos szerepet játszott. Bár szakmai körökben sok esetben kételkedéssel fogadták ezeket az előrejelzéseket, a hivatalos állásfoglalás mégis azt jelezte, hogy a hetvenes években megvalósított textilipari rekonstrukció megismétlésére sor kerülhet. 1984-ben magam is részt vettem egy bizottság munkájában, amely az 1986–1990. évekre vonatkozó népgazdasági terv textilipari koncepciójához fogalmazott meg ajánlásokat. Akkor még azzal biztattak bennünket, hogy mintegy 2 milliárd forint áll majd a kötőipar rendelkezésére ebben az öt évben, hogy megújítsa termelő berendezéseit. Erre egyébként nagy szükség is lett volna, mert az előző évtized jelentős beruházásai ellenére még mindig sok elavult gép működött az iparban, és a hetvenes években beszerzett gépek sem mind képviselték a legmagasabb műszaki színvonalat. Ma azonban már látjuk, hogy az akkori iparfejlesztési elképzelések nem voltak reálisak és a nyolcvanas évek végére az egész magyar népgazdaság, benne a kötőipar fejlődése is, teljesen más irányt vett.

A jelen

A Magyarországon az utóbbi két évben végbement politikai változások felszínre hozták a gazdaság ellentmondásait is. Bár a bajokat már régóta érzékeltük a különböző jelekből, a hivatalok és főleg a politikusok által festett kép mégsem volt annyira sötét, mint amennyire az így utólag látszik. Természetesen tudtunk az ország óriási adósságairól, de annak méreteiről a valóságosnál kedvezőbb képünk volt. Évek óta vissza-visszatérő gondjaink voltak a konvertibilis devizáért vásárolt nyersanyagok beszerzése körül, emiatt nem egyszer a termelésben is fennakadások keletkeztek, de a bajt átmenetinek gondol-

tuk, és abban bízunk, hogy az újabb és újabb hitelek segítenek túljutni ezeken a nehézségeken is. Az aggasztó jelek azonban egyre szaporodtak és a szakemberek hamar kételkedni kezdtek a nagyra törő tervek realitásában.

A magyar kötőipar mai problémáit több okban kell keresni. Az egyik ezek közül — amit én magam a legalapvetőbbnek tartok — a termelés műszaki színvonalának elmaradása attól, amit ma korszerűnek lehet nevezni. Ez önmagában is következmény: következménye annak a gazdaságirányítási rendszernek, amely nem tette lehetővé a folyamatos műszaki korszerűsítést, következménye annak az elhibázott bérpolitikának, amely nem tette lehetővé, hogy a kötőiparban a munkabéreket legalább az ipari átlagra emeljük, emiatt egyre csökkent a kötőipar munkaslétszáma, másrészt egyre romlott annak szakmai színvonala. De következménye a Magyarországon kialakult költségstruktúrájának is, amelyben a bérköltségek viszonylag nagyon kis — és nagyon erősen korlátozott — szerepet játszottak, emiatt nem ösztönözte igazán a vállalatokat arra, hogy jelentős erőfeszítéseket tegyenek a termelékenység javítására, az ezt célzó műszaki fejlesztésre. A munkaslétszám csökkenését fontos technológiai műveletek leegyszerűsítésével, elhagyásával próbálták ellensúlyozni, nem pedig a termelékenység hatásos növelésével.

A magyar kötőipar problémáinak egy másik forrása a munkafegyelem és — ebből kifolyólag — a technológiai fegyelem meglazulása, valamint az, hogy az állandóan vissza-visszatérő anyag- és alkatrész-ellátási gondok, amik a konvertibilisdeviza-elszámolású import nehézségeire és a hazai szállítók gyenge szállítási megbízhatóságára vezethetők vissza, hátráltatják a jobb munkaszervezést. Ezeknek az ellátási gondoknak most újabb forrása keletkezett a vállalatok egyre súlyosabbá váló pénzhiányából.

Hosszú ideig az volt a kötőipar fő célkitűzése — a többi iparágéval együtt —, hogy termékeinek mennyiségét minél gyorsabb ütemben, minél nagyobb arányokban növelje. Ez eleinte azért volt szükséges, mert az országban effektíve áruhiány volt, a lakosság igényeit ki kellett elégíteni. Később az export fokozása volt a fő cél, ezen belül főként a szovjet exporté, hiszen ezért cserében fontos energiahordozókat és nyersanyagokat kaptunk. Minthogy a magyar kötőipar nem tudta követni azokat a minőségi változásokat, amelyeket a fejlett ipari országok az oda exportált termékek iránt támasztottak, jelentős mértékben előtérbe kerültek a kevésbé igényes piacok, ami viszont ismét nem ösztönözött eléggé a műszaki fejlesztésre.

Jól példázza a helyzet fonákságát az 1970-es években végrehajtott textilipari rekonstrukció. A cél itt is elsősorban az volt, hogy a termelés mennyisége növekedjék. Az a szempont, hogy ezen belül nemcsak a közepes színvonalú termékek gyártásának fokozására volna szükség, hanem inkább a magasabb minőségi színvonalú, értéke- sebb, az igényes piacokon is jól eladható áruk gyártását kell fokozni, és ennek kellene megteremteni a műszaki hátterét, nem jutott kellően érvényre. Így történhetett meg például, hogy azok a nemeskikészítési módszerek, amelyek addig is hiányoztak a gyáraknál, de amelyek tényleges terméktöbbletet nem eredményeztek volna, a

fejlesztéseknél háttérbe szorultak. Több ilyen példát is említhetnék.

Érdekes módon az 1981—1985-re vonatkozó népgazdasági tervben nem szerepelt olyan feladat a textilipar számára, hogy a konvertibilisdeviza-elszámolású exportot növelnie kell. Az évtized közepére azonban nyilvánvalóvá vált, hogy a külgazdasági mérleg javítása érdekében ezt az export relációt előnyben kell részesíteni. Ennek szellemében változtatták meg a pénzügyi szabályokat és ennek hatására a textilipar konvertibilisdeviza-elszámolású exportja az 1980. évi 174 millió dollárról 1988-ban 251 millió dollárra, csaknem másfélszeresére emelkedett. A kötőipar ezen belül 30 millióról 46 millió dollárra, több mint másfélszeresére emelte ezt az exportját. Ugyanebben az időszakban a KGST-országokba (főleg Szovjetunióba) irányuló textilipari export 154 millió rubelről 223 millió rubelre, 1,4-szeresére nőtt, ezen belül a kötöttáruké 41 millió rubelről közel 73 millió rubelre, 1,8-szorosára emelkedett.

Az export fontossága egy olyan termelési ágban, amely a nyersanyagok 2/3 részét importálja, természetesen nem lehet vita tárgya. Sajnos azonban az a körülmény, hogy minden egyes termelőnek elemi érdeke a konvertibilis export, még az alapanyag-termelőknek is, akár a hazai feldolgozók rovására is, igen felemás helyzeteket teremt és megnehezíti a jó minőségű, gazdaságos készáruexportot.

Az ország súlyos gazdasági nehézségei megátolták a textilipari vállalatokat abban, hogy tovább folytassák azokat a műszaki fejlesztéseiket, amelyeket korábban oly nagy ambícióval megkezdték. Nagyon kevés olyan vállalat van, amely kellő tartalékokkal rendelkezett ahhoz, hogy jelentősebb beruházásokat végezzen. (Meg kell jegyezni, hogy a Habselyem Kötöttárugyár ezek közé a kevesek közé tartozik.) Bár a kormány pályázatok útján arra ösztönözte a vállalatokat, hogy az export fejlesztése érdekében beruházásokat hajtsanak végre, ezek pénzügyi terhei oly nagyok, hogy kevés vállalat vállalkozhat erre. Valamivel előnyösebb sok esetben a lízing igénybe vétele, de ez is rendkívül drága. Óriási előnye azonban a magyar vállalatok számára, hogy a teljes értékű kifizetése évekre elhúzható.

Igen súlyos a textilipar létszámhelyzete. 1975-ben még 136 ezren dolgoztak a textiliparban, 1988-ban már csak 93 ezren, és a csökkenés még nem állt meg. A kötőiparban az 1975. évi 29 ezerről 1988-ra 23 ezer alá csökkent a létszám. Ez nyilvánvalóan összefüggésbe hozható a rendkívül alacsony keresetekkel. 1988-ban az ipar átlagában az egy főre eső nettó átlagkereset az állami iparban havi 7039 Ft egy hónapban. A textilipar átlagában ez a szám 5976 Ft, a kötőiparban pedig csak 5328 Ft, ami mindössze kb. másfélszerese a hivatalos létminimumnak.

A Magyarországon mindeddig szokatlanul magas infláció és több korábbi kötöttség feloldása jelentősen megváltoztatta a hazai fogyasztási szokásokat és ennek kapcsán a lakosság ruhavásárlásait. Ennek súlyos következményei vannak a kötőiparra nézve.

A lakosság évek óta egyre kevesebbet fordít ruházati cikkekre. Míg 1980-ban az összes fogyasztás 8,9%-át tette ki ez a rész, 1988-ra már 6,8%-ra csökkent. 1988-ban a ruházati vásárlások mennyisége (nem értékben, hanem volumenben) 6%-kal az 1970. évi szint alá csök-

kent, holott 1980-ban még 22%-kal meghaladta azt. A belföldi fogyasztás csökkenése mellett azonban — az utazási szabadság és a korábbiakhoz képest liberálisabb valutaellátás következtében — megnőtt a külföldi vásárlás részaránya, ami részben ruházati cikkekre is vonatkozik. Ugyancsak erősen fellendül a használt ruházati cikkek forgalma, részben „kéz alatt”, azaz nem hivatalos elárúsítóhelyeken. Ez meglepően nagymértékűvé vált, de a hivatalos statisztikák nem tudják követni.

A magyar kötöttárugyáraknak versenyhelyezetet okoznak azok a rendelkezések, amelyek az import liberalizálását jelentik. 1988-ban 5312 millió Ft értékben importáltak ruházati cikkeket és öltözetkiegészítőket. Ennek több mint a felét, 2853 millió forintot a különböző kötöttáruk teszik ki. Magától értetődik, hogy ez az import nagy versenytársa a magyar kötöttáruknak, különösen, ha számításba vesszük, hogy ennek zöme Nyugat-Európából és Távol-Keletről származik. Az előbbi divatosságával, igen magas esztétikai színvonalával, kiváló minőségével, az utóbbi olcsóságával tűnik ki.

A másik köztársasági versenytársa az állami kötőiparnak és az attól alig különböző nagy szövetkezeteknek a magánkisipar. Magyarországon a magánkisipar sosem szűnt meg teljesen, de a legutóbbi évekig erősen korlátozták a működését. A kötöttárugyártásban azonban mindig is fontos szerepet töltöttek be az egy-két síkkötőgéppel rendelkező iparosok, akik részben maguk árulták termékeiket, részben olyanoknak adták el, akik azokat kirakódóvásárokon és magánkereskedők útján hozták forgalomba. Az utóbbi években ez a szektor egyre jobban megerősödött. Korábban illegálisan vagy félig legálisan, később már engedéllyel egyre nagyobb kötődék létesültek, nemegyszer igen korszerű gépekkel. Ma már magánkikészítőüzemek is vannak. Ezek az üzemek gyakran rendkívül primitív körülmények között, nagyon gyenge minőségű fonalakból divatos, bár sokszor nagyon gyenge minőségű árut állítanak elő, igen kis költséggel. Divatosságuknál fogva azonban viszonylag jó áron adják el ezeket. A kisipar méreteire jellemző, hogy 1988-ban 3649 kötöttárugyártással foglalkozó kisiparos működött, akik saját magukon kívül 925 hivatalosan bejegyzett alkalmazottat foglalkoztattak. Ez azt mutatja, hogy többségük hivatalosan egyedül dolgozott, csak minden negyedik iparosra jutott egy bejelentett alkalmazott. Ezek az adatok azóta biztosan módosultak, különösen, ami az alkalmazottak arányát illeti, de pontos adatok még nem állnak rendelkezésre.

Magyarországon 1988-ban 37 984 magánkereskedő volt bejegyezve, akik közül 6544 foglalkozott ruházati cikkekkal. A kifejezetten kötöttárukkal kereskedő üzletek száma 1300-ra tehető. Becslések szerint 1989-re ez a szám legalább 10%-kal nőtt. Ma már azonban mutatkoznak olyan jelek, amelyek arra utalnak, hogy — a fizetőképes kereslet csökkenése miatt — rövidesen stabilizálódik a számuk.

Ezek a magánkereskedők igen nagy súlyt fektetnek arra, hogy nagyon divatos kötöttárukat hozzanak forgalomba, és hogy azokat nagyon olcsón szerezzék be. Sokukra jellemző az, hogy rendszeresen külföldre járó személyekkel állnak kapcsolatban, akik a mindenkor legújabb divat szerint látják el őket értékesítésre hozott termékekkel, ha ez nem is mindig legális. De figyelik a

külföldi divatlapokat, áruházi katalógusokat, így tájékozottak a divattrendekről, és a velük együttműködő kispárosokat arra készítik, hogy ilyen termékeket gyártsanak számukra. Ily módon az ún. butikkereskedelem (ez jelenti a magasabb esztétikai színvonalat) drágán ugyan, de nagyon színvonalas termékeket hoz forgalomba. Mellettük az olcsó, gyakran igen alacsony színvonalú tömegáru is nagy tömegben képviselteti magát. A minőségellenőrző hatóságok ezeken az árukon sokkal kevésbé kéri számon a szabványos előírások betartását, mint az állami kereskedelemben forgalomba hozott termékeknél, aminek természetesen költségkihatása is van.

Valószínűleg elég erősen érezteti a hatását a hivatalosan kimutatott fogyasztási adatokban az a tulajdonképpen illegális import is, amit a főleg Lengyelországból és más szomszédos országokból érkező *turisták* eladásra szánt termékei jelentenek. Ezek a „turisták” kifejezetten abból a célból érkeznek Magyarországra, hogy a magukkal hozott áruikat (jelentős részben éppen kötöttárukat) itt nagyon olcsón eladják és az így szerzett pénzért Magyarországon hazájukban kelendő árut vásároljanak. A magyar hatóságok egyelőre elnézőek velük szemben. Pontos adatok természetesen nem állnak rendelkezésre az általuk lebonyolított forgalomról, de valószínű, hogy jelentős mértékben részük van az állami kereskedelemben mutatkozó forgalomkiesésben.

Az állami kereskedelem maga is átszerveződés alatt áll és ma már az állami üzemek vezetőinek is van joguk arra, hogy közvetlenül termelőktől vásároljanak, akár kötöttáru is. Magától értetődik, hogy ily módon jóval olcsóbban jutnak hozzá az áruhoz, mintha a nagykereskedelmi vállalatokon keresztül vásárolnának, ugyanakkor — ugyancsak magától értetődően — nem adják olcsóbban az árut. Az így szerzett többletjövedelem nagy része az övék marad. Éppen ebből kiindulva több vállalat, köztük kötöttáru gyárak is, saját üzleteket nyitnak (a Habselyem Kötöttáru gyárnak is van saját üzlete), és adnak el közvetlenül is kiskereskedőknek árut.

Mindezek következtében ma az a helyzet, hogy azok a nagykereskedelmi vállalatok, amelyek korábban szinte kizárólagos átvetői voltak az állami és a szövetkezeti ipar által gyártott kötöttáruknak, jelentős keresletcsökkenésre panaszkodnak (ezt a statisztikai adatok alá is támasztják), csak mintegy felét rendelik meg a kötöttáru gyáraktól annak, mint amennyit korábban rendelni szoktak. A belföldi eladások csökkenése nagyon érzékenyen érinti a kötöttáru gyárakat és többnyire nehéz pénzügyi helyzetbe hozza őket. Ennek az a következménye, hogy egyrészt le kell építeniük kapacitásaikat, el kell bocsátaniuk embereket, másrészt egyre jobban az export felé kell fordulniuk. A korábban olyan nagy jelentőségű és egyes esetekben igen jól jövedelmező KGST-export azonban ma már korántsem olyan gazdaságos, és mennyiségét is erősen visszafogták. A konvertibilis devizáért értékesíthető exportnak pedig korlátot szabnak a hazai termelési költségek, a minőségre és az esztétikai színvonalra visszaható műszaki elmaradottság és egyes esetekben a beviteli korlátozások. Így hát a magyar kötőipar egyáltalán nincs irigylésre méltó helyzetben.

A reménybeli jövő

Mit lehet tenni ebben a helyzetben?

Magyarországon a kötöttáru gyártásnak komoly hagyományai vannak. Jól felkészült szakemberek dolgoznak a gyárakban, három jelentős középiskolában folyik a technikusok képzése, egy főiskola és egy egyetem képez mérnököket a textilipar és a ruhaipar számára, nagyon színvonalas a textiltervező- és ruhatervező-képzés. Mindez annak ellenére van így, hogy — mint említettem — a jövedelemszínvonal viszonylag alacsony a többi ipárhoz képest. Aki tehát megmarad a textiliparban, az azért teszi, mert kötődik ehhez a szakmához és sokuknak szinte hobbija ez a munka. Megítélésem szerint ez olyan bázis, amire lehet építeni.

Ahol a magyar textilipar — és benne a kötőipar — feltétlenül erősítésre szorul, az a műszaki színvonal. Ma már a magyarországi munkabérek nem olyan alacsonyak, hogy a termelési költségek között szinte el lehessen őket hanyagolni, különösen akkor nem, ha tekintetbe vesszük, hogy a kifizetett bérek után a vállalatoknak 43% társadalombiztosítási járulékot kell fizetniük. Két éve, a személyi jövedelemadó bevezetése kapcsán a fizetéseket kiegészítették azzal az összeggel, amit az első személyi jövedelemadó miatt később levontak, hogy a dolgozók megkaphassák eredeti nettó fizetésüket. Ez az ún. „brutótízítés” átlagosan 14%-kal növelte a bérszínvonalat. Nagyon magasak a vállalatoknál az általános költségek is. A kötöttáru gyáraknak tehát elemi érdeke, hogy a termelékenységet növeljék, azaz az egységnyi termékre jutó költséget csökkentsék. Ez részben kétségtelenül a munka intenzitásán múlik, amihez külön beruházás nem kell. Megfelelő munkaszervezéssel, beérézsi rendszerrel el lehet érni, hogy a munkások ténylegesen gyorsabban dolgozzanak és a munkaidejüket jobban kihasználják. Korábban ez ellen több tényező is hatott, ami a politikai rendszerből adódott. Ez azonban semmiképpen nem képez elegendő tartalékot. Emellett okvetlenül szükség van a termelékenységnövelés műszaki feltételeinek megteremtésére is. Szükség van arra, hogy a régi, lassú járatú, rossz hatásfokkal dolgozó gépeket ki lehessen cserélni olyanokra, amelyek adott idő alatt több árut és jobb minőségben termelnek. Szükség van olyan segédberendezésekre, amelyek a gépek hatásfokát javítják, csökkentik a kézi munkát és az állásidőket. (A Habselyem Kötöttáru gyárban az ilyen irányban végzett műszaki fejlesztéssel és termelésszervezéssel igen jó eredményeket értünk el.) Szükség van olyan berendezésekre, amelyek segítenek az anyagmegtakarításban, hiszen az anyag Magyarországon is nagyon drága, és a kötőiparban igen nagy részben konvertibilis devizáért szerezzük be. Javítani kell tehát az anyagkihasználási mutatókat, részben a minőség javításával (hogy például a kelmékben kevesebb kötésihiba vagy kikészítési hiba legyen), részben a szabászatokon, az optimális fektetési rajzok kidolgozásával, amire ma már számítógépeket használnak. A magyar kötöttáru gyáraknak csak egy része rendelkezik ilyen számítógéppel. Javítani kell a kikészítés színvonalát, hogy a kelmék megfelelhessenek az igényes kötöttáru iránt támasztott igényeknek.

A közvetett költségek nagy részt képviselnek a kötöttáru termelési költségeiből. Túl nagy a bürokrácia, túl

sok a felesleges tevékenység a gyárakban. Ennek oka részben a gyenge színvonalú távközlési hálózat, a számítógépes kultúra hiánya, ami az adatfeldolgozást segítő, túl sok és lassú az adminisztráció. Túlságosan sokan végeznek ilyen munkát az üzemben. Ha csökkenteni akarjuk a termelési költségeket, csökkenteni és ésszerűsíteni kell ezeket a munkákat és sajnos az ilyen tevékenységet végzők létszámát is. Ez nem könnyű döntés és tökéletesen ellentétes az elmúlt négy évtized gyakorlatával és szemléletével, amikor is a szocialista rendszer egyik nagy vívmányának tartottuk, hogy mindenkinek joga van a munkához és gyakorlatilag nem volt munkanélküliség. Most szembe kell néznünk ezzel a gonddal.

A Habselyem Kötöttárugyárban jó eredményeket értünk el a műszaki fejlesztés terén. Az utóbbi 4-5 évben igen sok pénzt költöttünk új gépek vásárlására és lízingelésére, aminek eredményeként gépparkunk tekintélyes része kicserélődött. Ez nagy anyagi terheket ró ránk, de a túlélés egyetlen lehetőségét ebben látjuk. Jó és egyre kiterjedtebb üzleti kapcsolataink igazolják ezt, a fejlett nyugati országokban is. De az átszervezés és a létszámcsökkentés kényszere ránk is kiterjedt és nem kerülhetünk el az említett személyi problémákat sem.

Egy másik terület, ahol segítségre szorulunk, az a piac. A magyar kötöttáruknak ma nincs presztízse a világban. A tömegáruk közé sorolják, oda, ahova a távol-keleti fejlődő országokból importált tömegárukat. Eppen ezért a magyar kötöttáru általában nem lehet olyan áron eladni egy fejlett nyugat-európai országban, mint egy minőségben, kivitelben vele egyenértékű, de egy másik nyugat-európai országban vagy Észak-Amerikában gyártott terméket. Ez a különbség még csak nő, ha a versenytárs jól csengő márkanévvel visel. Ezen csak úgy tudunk segíteni, ha olyan vállalatokkal működünk együtt, amelyek termékeinket saját márkanévük alatt hozzák forgalomba. Számos ilyen törekvés tapasztalható a magyar kötőiparban és születtek is már jó eredmények. A Habselyem Kötöttárugyár például évek óta dolgozik néhány jónevű cégnek Európában és az Amerikai Egyesült Államokban.

A magyar kötőipar részéről is tapasztalható az a törekvés, hogy átalakuló szervezeteibe külföldi tőkét vonjon be. A részvénytársasági forma, ami most van kialakulóban Magyarországon, jó kereteket teremthet ehhez. Számos tárgyalás folyik már ma is különböző külföldi vállalatokkal ilyen irányban. Ezek célja mindig az, hogy a külföldi beruházó bevitt tőkéjével segítse elő a műszaki fejlesztést és meglévő piaci kapcsolataival támogassa a magyar áruk értékesítését azokon a piacokon, ahol azokat viszonylag jobban megfizetik. Ugyanakkor rendkívül fontos, hogy meghonosítsák a magyar iparban a magas színvonalú termeléshez elengedhetetlen technológiai know-how-t és termelés-szervezést és segítsenek az olcsóbb alapanyag-beszerzési források felkutatásában.

A magyar iparban — és ezen belül a kötőiparban is — megkezdődött a korábbi nagy szervezetek felbomlása. A mamutvállalatokat viszonylag könnyen irányíthatták

a minisztériumok és a kormányhivatalok — minden bizonnyal ez volt az egyik fő oka a termelés ilyen mértékű koncentrálásának. De ezek a nagyvállalatok óriási tehetlenséggel szegülnek szembe a kor jelszavának: a gyors reagálóképességnek. A közvetlen központi irányítás megszűnése, a dolgozók elbocsátása, az új eladási lehetőségek felkutatása, a termelési költségek csökkentésére való törekvés — mindez olyan tényező, ami a vállalati méretek csökkentésének irányában hat. A kisebb termelőegységek korlátozott felelősségű társaságokká vagy részvénytársaságokká alakulnak át és jó talajt kínálnak a külföldi tőkebefektetéshez, annál is inkább, mert ezek a kisservezetek rendszerint nagyon rugalmasak, és többnyire rátermett, invenciózus vezetőik vannak.

A mai magyar adó- és kamatpolitika rendkívül hátrányos mind a nagy, mind a kis vállalatok számára. A nyereségnek csak nagyon kis része fordítható a műszaki fejlesztésre vagy a keresetek emelésére. Ez a kis hányad nem elegendő annak a technológiai hátrálynak a csökkentésére, ami a magyar ipar és a fejlett országok ipara között tátong, sőt, ez a hátrány egyre növekszik. A bankok által adott hitelek kamatai ma már az uzorakamatok mértékét érik el. Nagyon remélem, hogy az új kormány meg fogja találni a módot arra, hogy a gazdasági problémákat más módon oldja meg, mint az adók és a kamatok állandó emelésével, mert a jelenlegi gyakorlat rövid időn belül az ipar teljes szétzilálódásához vezethet. Ennek egyik módja lehet például az, hogy a külföldi vállalatok Magyarországon beruházásokat hajtanak végre és meghonosítják korszerű technológiáikat és szervezési módszereiket.

És mit kínál a magyar kötőipar cserében a külföldi beruházónak? Tradicionális termelési kultúrát, jól képzett szakembereket: vezetőket, mérnököket, technikusokat, tervezőket, nagy-nagy akaratot az ipar megújítására — mindezzel olyan tényeket és motivációkat, amelyekre egy új iparszervezetet lehet alapítani. A külföldi üzletemberek számolhatnak azzal, hogy Magyarországon még mindig alacsonyabbak a termelési költségek, mint a nyugati világban, ugyanakkor a minőség jobb és jobban ellenőrizhető, mint a legolcsóbb fejlődő országokban, és rövidebbek a szállítási útvonalak is. Sok külföldi cég végeztet Magyarországon bér munkát már most is. Ez jó a magyar partnernek is, pénzügyi okokból, és azért, mert ezzel elsajátíthatja a korszerű munkamódszereket, és jó a külföldi partnernek is, mert a munka Magyarországon még mindig olcsóbb, mint otthon.

Azok a jogszabályok, amelyek elősegítik majd a külföldiek részvételét a magyar vállalatokban, részben már érvényben vannak, részben minden bizonnyal hamarosan elkészülnek, ahogy az új parlament és az új kormány átveszi az ügyek intézését. A magyar kötőiparnak nagyon nagy szüksége van erre a „vérátömlesztésre” és a magam részéről biztosra veszem, hogy ennek eredményeként a kötöttáru-termelés Magyarországon megújulhat és sok hasznot hozhat az országnak, egyúttal jó jövedelmet a tőkebefektetőknek.